

به نام خدا

آینده، آینده پژوهی و جامعه

امیر ناظمی

عضو هیات علمی مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

سرفصل مطالب

- ریشه‌های تاریخی توجه به آینده
- ریشه‌های تاریخی توجه به آینده‌پژوهی
- جامعه ایرانی و آینده‌پژوهی

ریشه‌های تاریخی توجه به آینده: گذر از مکان به زمان در تفکر آرمان شهری

- کتاب اتوپیای توماس مور، نقطه عطفی درباره‌ی مفهوم "آرمانشهر" (سال ۱۵۱۶)
- مسافری خیالی، غالباً با کشتی به مکانی دوردست (ناکجاآبادی) که در آن افرادی عجیب و متفاوت با آدم‌های معمولی به طرز بهتری زندگی می‌کنند.
- در اواخر قرن ۱۸، جابه‌جایی عمده‌ای از "مکان" به "زمان" در نوشته‌های مربوط به مدینه‌ی فاضله اتفاق افتاد.
- سباستین مرسییر (Mercier) ، مدینه فاضله‌ی خیالی خود را در سال ۱۷۷۰ تعیین کرد.
- ارایه تصویر دنیای آینده به جای ناکجاآباد، در زمان آینده‌ای دور

توجه به آینده چرا رشد کرد؟

گیدنز:

- توجه به آینده زاییده دوران مدرن (تجدد) است.
- تشکیک در مورد آنچه قطعی دانسته می‌شود. تشکیک در مورد جبرهای تاریخی و جبر در زندگی فردی.
- زمانی توجه به آینده اهمیت می‌یابد که بشر کشف می‌کند که گزینه‌های مختلف پیش روی او قرار دارد که هر گزینه‌ای نوع خاصی از جهان را خلق می‌کند.
- جهان آینده‌ای که دنیای سایرین را نیز تغییر می‌دهد.

ریشه‌های آینده‌پژوهی

- کتاب "تصویر آینده" (The Image of The Future) نوشته اف. ال. پولاک (Polak) در سال ۱۹۵۱
- کمیسیونی که فرهنگستان ادبیات و علوم آمریکا راجع به سال ۲۰۰۰ تشکیل داد، نقطه‌ی عطف دیگری در پیشرفت مطالعات آینده‌پژوهی بود. این کمیسیون در سال‌های ۱۹۶۵ و ۱۹۶۶ به ریاست دی. بل برگزار شد.
- لاسول جزو اولین کسانی بود که فهمید تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری، لزوماً بر پیش‌بینی آینده متکی است و بدین ترتیب ایده‌ی "ساختار رو به رشد" (Developmental Construct) که چیزی شبیه مفهوم "تصویر آینده" است را ارائه کرد.

پیش‌زمینه‌های اجتماعی رشد دانش آینده‌پژوهی

- داستان‌های علمی تخیلی ژول ورن و نوشته‌های گوناگون اچ. جی. ولز.
- تقابلات فرهنگی و جنبش‌های اجتماعی، تقابل علیه جنگ ویتنام، تظاهرات سیاهان در دهه‌ی ۱۹۶۰.
- نهضت حمایت از محیط زیست در دهه‌ی ۱۹۷۰ (دیتور، ۱۹۷۹). البته کمی بعد از سال ۱۹۷۰ که پرفروش‌ترین کتاب الوین تافلر، یعنی شوک آینده منتشر شد، توجه و علاقه به آینده، مد روز شده بود.

پرسش‌هایی پیرامون آینده و جامعه ایرانی

نظریه «ایران جامعه کوتاه مدت»

- جامعه‌ای که در آن چشم انداز بلندمدتی چه در زندگی کلان و چه در زندگی خرد وجود ندارد.
- هم در چشم انداز جامعه کوتاه مدت است و هم در زندگی فردی
- نمونه‌های از ضرب‌المثل‌های ایرانی:
  - چو فردا شود فکر فردا کنیم
  - «شش ماه دیگر کی مرده، کی زنده؟»
  - «از این ستون تا آن ستون فرج است»
  - «یک سیب را که بیندازی بالا ده تا چرخ می خورد تا بیاید پایین»

جنبه‌هایی از کوتاه‌مدت بودن جامعه ایرانی

- طبقات اجتماعی در ایران همیشه کوتاه مدت بوده‌اند. در یک بازه ۵۰ ساله مالک دیروز تبدیل به رعیت و بالعکس می‌شود.
- انباشت بلند مدت سرمایه در ایران هرگز وجود نداشته است. برای اینکه انباشت بلند مدت سرمایه به یک چشم انداز بلند مدت سرمایه نیاز دارد.
- جامعه کلنگی که شما به آن اشاره کردید این است که مثلاً یک ساختمان ۲۰ یا ۳۰ ساله می‌شود. هنوز هم استقامت دارد و سرپاست ولی کلنگ برمی‌دارند و خرابش می‌کنند و می‌گویند که کلنگی است.

ویژگی‌های اصلی در کوتاه‌مدت‌نگری

- سیاسی: فقدان حکومت‌های پایدار و بلندمدت و کسب
مشروعیت پس از کسب قدرت و نه پیش از آن -
- اجتماعی: بی‌اعتباری جان و مال - فقدان طبقات اجتماعی
مانند اشراف و نجیب‌زادگان در اروپا - مشروعیت یک فرد یا طبقه ناشی از معیارهای مادی نبوده است و فره ایزدی اصلی‌ترین ویژگی است.
- اقتصادی: فقدان انباشت سرمایه بلندمدت - سرمایه همواره
در معرض غارت که توقیف توسط حاکمیت بوده است. - انباشت عامل مزیت مقیاس، بهره‌وری، سرمایه‌گذاری و توسعه

پرسش‌هایی که باقی می‌ماند:

آیا جامعه ایرانی کوتاه‌نگر است؟

عوامل اصلی در کوتاه‌مدت بودن
جامعه ایرانی چیست؟

با تشکر